

157
Esihist. tsto 20/28. 2. 1989

PELKOSENNIEMI 19 ALAKANGAS

Kivikautisen asuinpaikan
koekaivaus v. 1987

K. Katiskoski

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
KAIVAUSPAIKAN ESITTELY	2
KAIVAUSALUEEN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA	3
KAIVAUSTEKNIikka	3
MAALAJIT	4
LÖYDÖT JA TUTKIMUSTULOKSET	4
YHTEENVETO	5
LUETTELO KARTOISTA	6
LUETTELO NEGATIIVEISTA	6
LUETTELO DIAPOSITIIVEISTA	7
OTE PERUSKARTASTA 3642 06 KAIRALA	8
KAIVAUSKARTAT	9-16
KUVATAULUT	17-18

JOHDANTO

Pelkosenniemi 19 Alakankaan kivikautisen asuinpaikan löysi Markku Torvinen inventoidessaan Kitisen aluetta v. 1978 (ks. M. Torvisen inv.-kert. v:lta 1978). Kvartseja havaittiin niin ikään v. 1985 Kokkosnivan allashankkeen vuoksi suoritettussa täydennysinventoinnissa (ks. K. Katiskosken inv.-kert. v:lta 1985). Kesällä 1987 tuli ajankohtaiseksi suorittaa tarpeellisia koekaivauksia allasalueen vaikutuspiirissä havaituilla löytöpaikoilla. Koekaivausten aloituskohde oli Alakangas, jossa kaivettiin osittain samanaikaisesti Pelkosenniemi 21 Kalkkivaaran työn kanssa 13.8.-28.8.1987. Kemijoki Oy:n suorittamat kokonaiskustannukset yhdessä Kokkosnivan allasalueen muiden koekaivausten kanssa olivat n. 68 000 mk. Kartanpiirtäjänä ja tutkimusavustajana toimivat HuK Pekka Hahle sekä Eeva Raike. Kaivausapulaisia oli 4.

H:gissä 18.2.1988

K. Katiskoski

PELKOSENNIEMI 19 ALAKANGAS *MN-PELK 1000011960*

Kivikautisen asuinpaikan ym. muinaisjäännöksen koekaivaus

Kylä: Alaperä

Tila: RN:o 94, nyk. om. Kemijoki Oy ja RN:o 94:2 Veikanmaa,
om. Vilho Ulkuniemi, 98 500 PELKOSENNIEMI

Peruskartta: 3642 06 KAIRALA, pain. Hki 1968

Koordinaatit: peruskoord. x = 7451 52; y = 513 80;
z = n. 160-2

Kaivausalueelta tulleet löydöt: KM 23750:1-36 (Diar. 8.10.1987)

Aikaisemmat löydöt: KM 20463

Aikaisemmat tutkimukset alueella: M. Torvinen 1978 (inv.),
K. Katiskoski 1985 (täydennysinv.)

Sivut 17-18 ovat kuvatauluja, joissa on valokuvat negatiiveista
70763-4, 766, 768, 770, 773-775

Diapositiivit n:ot 14501-14509

Luettelo kartoista, negatiiveista ja diapositiiveista on kertomuksen lopussa s. 6-7.

KAIVAUSALUEEN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Alakankaan kivistä asuinpaikka (PELKOSENNIEMI 19 ALAKANGAS) sijaitsee Pelkosenniemen kirkolta linnuntietä n. 10 km NW ja n. 1400 m Suvannon kylän lossirannasta ENE, Kitisen Mukkakosken (kartta s. 8) alapuolella, joen vasemmalla rannalla (länsirannalla). Alakangas on laajaa mäntykangasta, jossa korkeuserot ovat vähäiset, kaivausalueella n. 2 m. Kangas päättyy idässä joentörmään, jonka alapuolella joki virtaa n. 4 m kaivausalueella alempana. Koekuopat ja -kaivausalueet sijoittuivat Suvannon kylästä siirretyn hirsihuvilan eteläpuoliselle alueelle. Suvantoon vievälle kärrytielle ja sen molemmille puolille (kartta s. 9).

KAIVAUSTEKNIikka

Pintalöytöjen perusteella alueelle paalutetun etelä-pohjois-suuntaisen peruslinjan ($x = 100$) suuntaisesti sekä tähän sidottuna kaivettiin kaikkiaan 21 kpl yhden tai kahden neliömetrin suuruisia koekuoppia (-ruutuja), joista kaksi laajennettiin muutaman neliömetrin koekaivausalueiksi. Kokonaiskaivausala oli n. 44 m^2 . Kaivaminen tehtiin pääasiassa lastoilla 5 cm kerroksina. Alueella olleista neljästä kuopanteesta yhteen tehtiin 7 m pitkä, 1-2 m leveä koeoja. Kiintopisteenä käytettiin vedenpinnan maksimikorkeutta, joka oli merkittynä huvilanverannan pylvääseen ($kp = 161,50 \text{ m mpy.}$). Alueelta laadittiin yleiskartta mittakaavaan 1:500, johon on merkitty pinta- ja pohjavaaitusluvut. Tasokarttoja piirrettiin alueelta 14 sekä kuopanteesta 1:25. Kuopanteesta piirrettiin profiilikartta ja siitä tehtiin lisäksi pintavaaituksiin perustuva verkkoprojektio. Kaivauksen päätyttyä alueet peitettiin.

MAALAJIT

Kaivausalueen maaperä oli kauttaaltaan hiekkaa. Vaihtelevan paksuisen humuskerroksen alla (osa aluetta on kulunutta kär-rytien pohjaa) tavattiin niin ikään paksuudeltaan vaihteleva lyijyhiekkakerros, joka aivan kaakkoisosasta puuttui ajouran eroosion vaikutuksesta. Huuhtoutuneen kerroksen alla oli yleensä erotettavissa normaali rikastusmiskerros. Värjäytynyttä kulttuurimaata ei ollut havaittavissa. Alueella 14 maa oli laajalti värjäytynyt ilmeisesti palamisen jäljiltä punaiseksi. Palanut maa sisälsi myös osittain vähäisiä hiilenmuruja (kartat s. 10-11), k. 2, diaposit. 14502-503). Tällä alueella oli lisäksi runsaammin luontaiseksi tulkittavaa kivikkoa. Palanutta hiekkaa oli myös kuopanteen alueella.

LÖYDÖT JA TUTKIMUSTULOKSET

Tehdyistä 21:sta koekuopasta vain kuudesta tuli löytöjä, jotka koostuivat kvartsi- ja kvartsiittiaineistosta (kuopat ja alueet 1-2, 5 ja 16) sekä palaneesta luusta (alue 14) (yleiskartta s. 9). Näistä koekuopat 2, 14 ja 16 laajennettiin löytöjen perusteella ($2 = 2 \text{ m}^2$, $14 = 7 \text{ m}^2$ ja $16 = 6 \text{ m}^2$). Laajennettu alue 16 oli kokonaan löydötön. Alueelta 14 (ruudut 88-90/199-201) tuli pelkästään palaneita luunpaloja (1581 palaa, n. 275 g) ja vähäisiä hiilenmuruja. Kulttuurimaata ei ollut. Sen sijaan luunpalat keskittyivät palaneeseen hiekkaan. Luunpalat - joukossa oli myös suuria paloja - tulivat 1-8 kaivauskerroksesta (á 5 cm). Alueen 14 luukeskittymää lukuun ottamatta löydöt tulivat 1-3 kaivauskerroksesta, eikä kulttuurimaata ollut havaittavissa. Pintalöytönä saatu kvartsiikaavin löytyi terassilta rantaan johtavalta ajouralta. Koekuopassa 1 oli lisäksi ensimmäisessä kerroksessa epämääräinen pieni litteä lyijynkappale.

Kuopanteen länsipuoliskon poikki kaivettiin koeoja ruuduissa 65-66/231-237. Kuopanne oli soikea, kooltaan n. 3-3,5 x 2-2,5 m

reunojen päältä mitattuna (kartta s. 15). Ohuen huuhtoutumis- ja rikastumiskerroksen alla koeojassa oli pääasiassa puhdas vaalea hiekka. Paikoitellen varsinaisen kuopanteen ulkopuolella oli kuitenkin heikosti punaiseksi palanutta hiekkaa (kartat s. diaposit. 14504). Kuopanteen pohjalla oli heti turpeen alla tiivis palanut kiveys, jossa oli hiiltä. Hiilikerros (hiiltyneet puunjäänteet) oli voimakkaimmillaan kiveyksen alla. Hiilistä otettiin useita näytteitä (kartat s. 12-13, k. 4-5, diaposit. 14505, 507). Kuopan pohjahiekka oli punaiseksi palanut. Mitään löytöjä ei ollut. Profiilissa oli havaittavissa alkupe- räisen humuskerroksen ja maannosprofiilin jäännettä ohuena ja katkonaisena. Kuopanteen tekemisen jälkeen muodostunut maannosprofiili oli heikosti kehittynyt, mistä päätellen kuopanteen lienee muutaman vuosisadan ikäinen (kartta s. 14, k. 6-7, diaposit. 14508-509). Myös muihin kuopanteisiin tehtiin koepistot, mutta nämä vaikuttivat kivettömiltä. Tutkittua lienee pidettävä ns. keittokuopanteena.

YHTEENVETO

Koekuopituksen perusteella Alakankaan asuinpaikalla todettiin vähäinen kvartsi- ja luuaineisto, muttei varsinaista värjäytynyttä kulttuurimaata. Mahdollisesti myöhemmän toiminnan merkkeinä oli pala lyijyä sekä kuopanteita. Aiemmin ilmoitettu Kokkosnivan allasalueen veden pinnan yläraja (161,5 m mpy) peittäisi alueen lukuun ottamatta osittain tutkittua kuopannetta. Maksimikorkeutta lienee kuitenkin Suvannon kylän vuoksi alennettu metrillä, joten ainoastaan tutkimusalueen eteläosa jäänee suoranaisesti veden alle.

LUETTELO KARTOISTA	s.
Ote peruskartasta 3642 06 KAIRALA, pain. Hki 1968	8
Yleiskartta 1:500, jossa vaaitukset A 2	9
Tasokartta 1:25 Alue 14 tasot 5-6 A 4	10
Tasokartta 1:25 Alue 14 taso 6 A 4	11
Tasokartta 1:25 Kuopanne taso 1 A 3	12
Tasokartta 1:25 Kuopanne taso 2 A 3	13
Tasokartta 1:25 Kuopanne taso 3 A 4	14
Profiilikartta 1:25 Kuopanne A 3	15
Verkkoprojektio 1:50 Kuopanne A 3	16

LUETTELO NEGATIIVEISTA

70763-764 (k. 1)	Yleiskuva asuinpaikalle pitkin peruslinjaa pohjoiseen
70765	Koekuopan 14 laajennus, 1 taso, kuv. pohjoiseen
70766 (k. 3)	Työkuva, Heikki Holmström kaivamassa kuopannetta, kuv. kaakkoon
70767	Kuopanne ruudussa 66/233-235, hiiltä ja kiveystä näkyvissä, taso 1, kuv. etelään
70768 (k. 4)	Kuopanne (länsipuolisko) ensimmäisessä tasossa, kuv. etelään
70769	Kuopanne tasossa 1, kuv. länteen
70770 (k. 5)	Kuopanne toisessa kaivaustasossa, kuv. kohti etelää
70771	Kuopanne tasossa 2, kuv. kohti länttä
70772	Alue 14 (palaneen luun keskittymä), 5. taso, kuv. kohti pohjoista
70773 (k. 2)	Alue 14 (laajennettu koekuoppa, palaneen luun keskittymä, taso 6, kuv. pohjoiseen
70774 (k. 6)	Kuopanne kaivettuna kolmanteen kaivaustasoon, nokimaata ja palanutta hiekkaa jäljellä, kuv. kohti NNE
70775 (k. 7)	Kuopanne kaivettuna pohjaan profiilissa, kuv. kohti itää

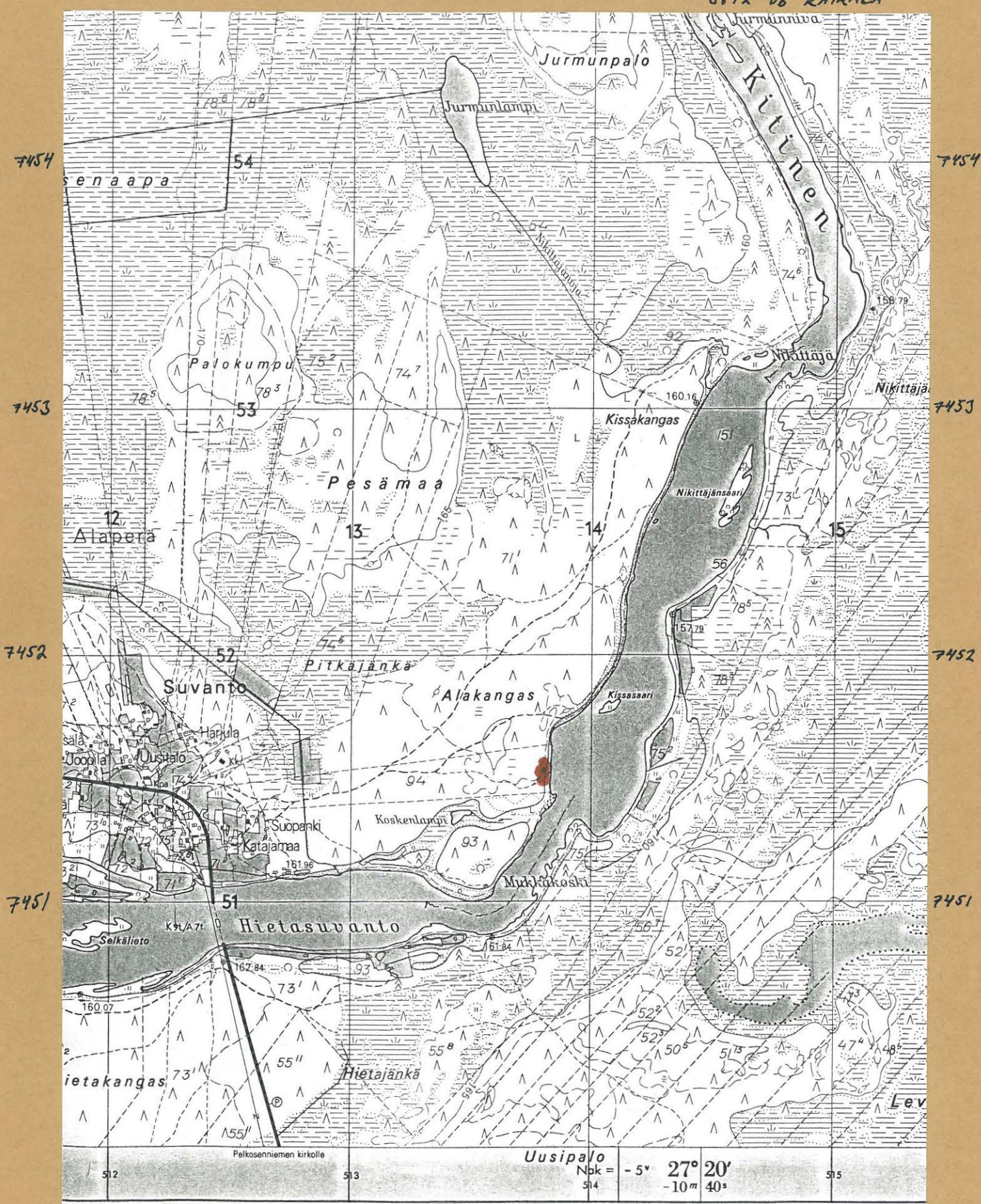

LUETTELO DIAPOSITIIVEISTA

- 14501 Yleiskuva Alakankaan asuinpaikalle peruslinjaa pitkin, kuv. kohti pohjoista
- 14502 Koekuoppa 14, jossa palanutta hiekkaa, hieman hiiltä ja palanutta luuta, 1. kaivauskerros, kuv. pohjoiseen
- 14503 Alue 14 laajennettuna, palaneen luun keskittymä, palanutta hiekkaa, 6. krs. kuv. pohjoiseen
- 14504 Kuopanne (länsipuolisko), 1. taso, kuv. kohti etelää
- 14505 Kuopanne, 2. taso, hiiltä ja kiveystä, kuv. länteen
- 14506 Kuopanne toisessa tasossa, kuv. etelään
- 14507 Kuopanne kolmannessa tasossa, kiveys poistettu, nokimaata ja palanutta hiekkaa jäljellä, kuv. kohti NNE
- 14508 Kuopanteen ja koeojan profiilia, pohjaan kaivettuna, kuv. kohti itää
- 14509 Kuopanteen profiilia, kuv. kohti itää

KOPIO PERUSKARTASTA
3642 06 KAIRALA

KAIVAUSALUEEN KOORDINAATIT
 X = 745152
 Y = 51390
 Z = 160-163

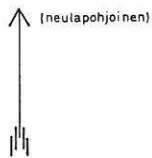

PELKOSENNIEMI 19

ALAKANGAS

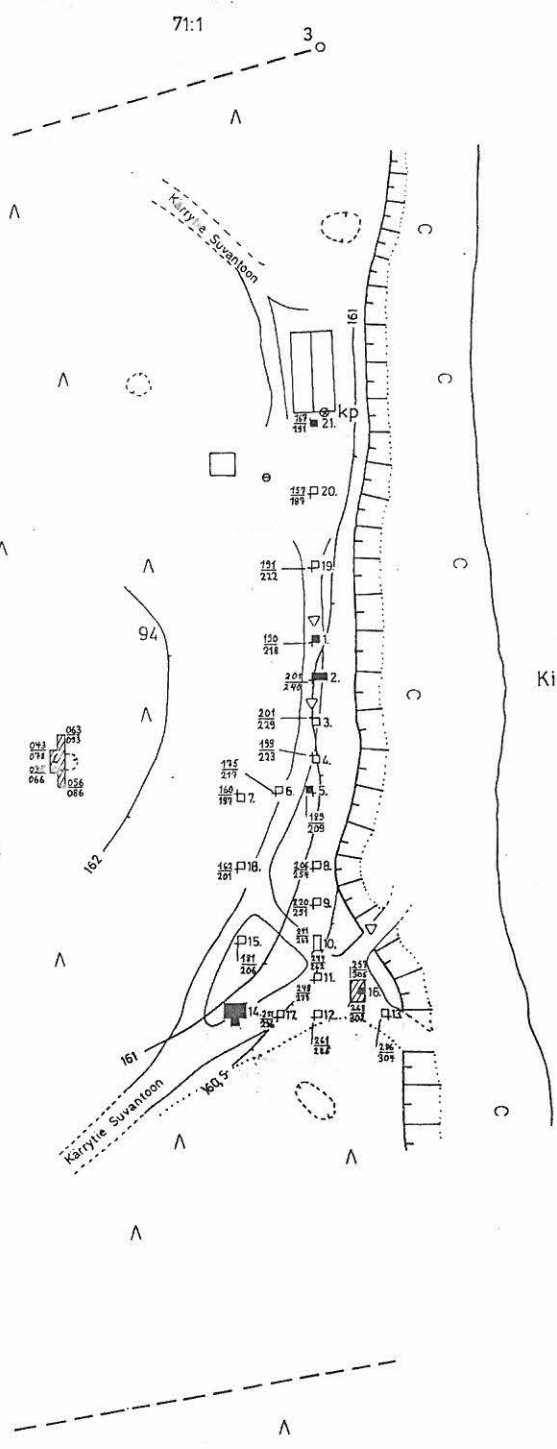
Kaarlo Katiskoski 1987

YLEISKARTTA $1:1500$ 10m
KP = 161,50m mpy, koneen lukema 1=151
Piirt. P. Hahle

- kaivausalue, löydöllinen ruutu
- koekuoppa vaaituslukuineen
- asuinrakennus
- varistorakennus
- kaivo
- kaivauksen kiintopiste
- kuopanne
- törmän reuna
- metsän reuna
- tilanraja, rajapyykki
- irtolöytö (pintalöytö)

300 —
295 —
290 —
285 —
280 —
275 —
270 —
265 —
260 —
255 —
250 —
245 —
240 —
235 —
230 —
225 —
220 —
215 —
210 —
205 —
200 —
195 —
190 —
185 —
180 —
175 —

50 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100 105 110 115 120

PELKOSENNIEMI 19

ALAKANGAS

Kaarlo Katiskoski 1987

Tasokartta (Alue 14)

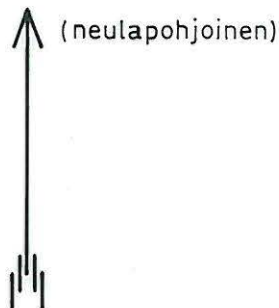
Taso 5-6

Ruudut 88-90/199-201

KP=161,50m mpy, koneen lukema 151

MK 1:25

Piirt. P. Hahle

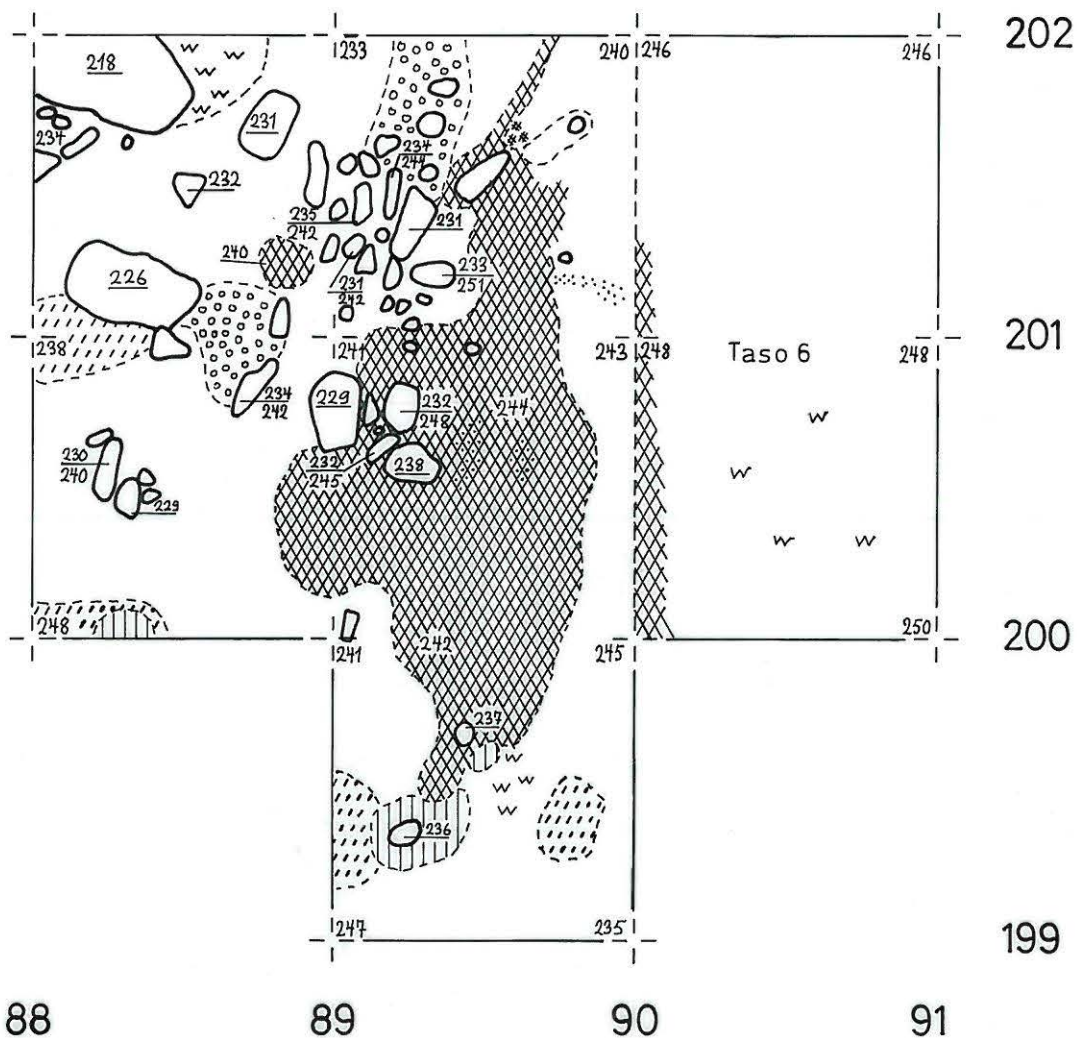
huuhtoutunut hiekka

rikastunut hiekka

palanut hiekka

noki

- # # hiili
- # # hiili
- w w ruostehiekka
- w w ruostehiekka
- o o sora
- o o sora
- o o sora
- o o sora
- o o sora
- o o sora
- kivi vaaituslukuineen

PELKOSENNIEMI 19

ALAKANGAS

Kaarlo Katiskoski 1987

Tasokartta (Alue 14)

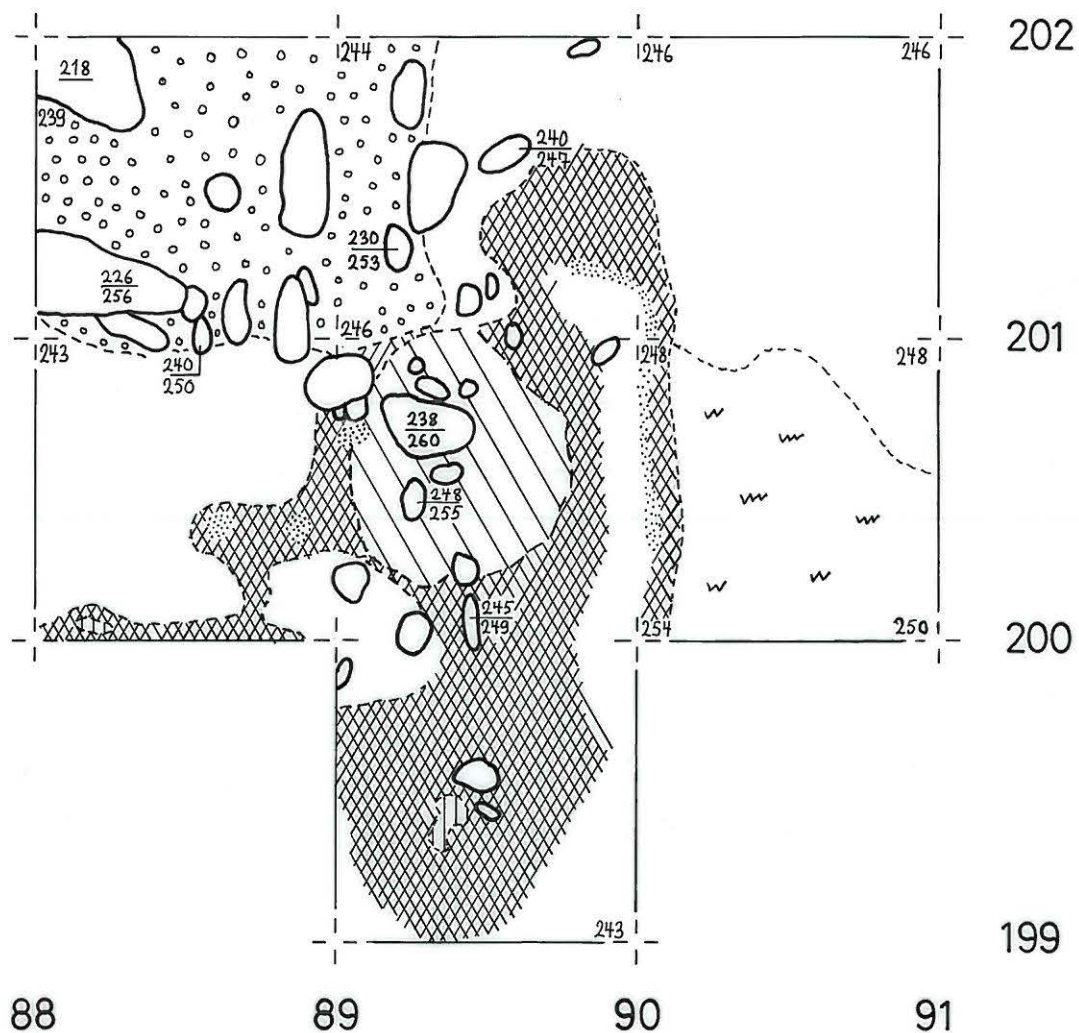
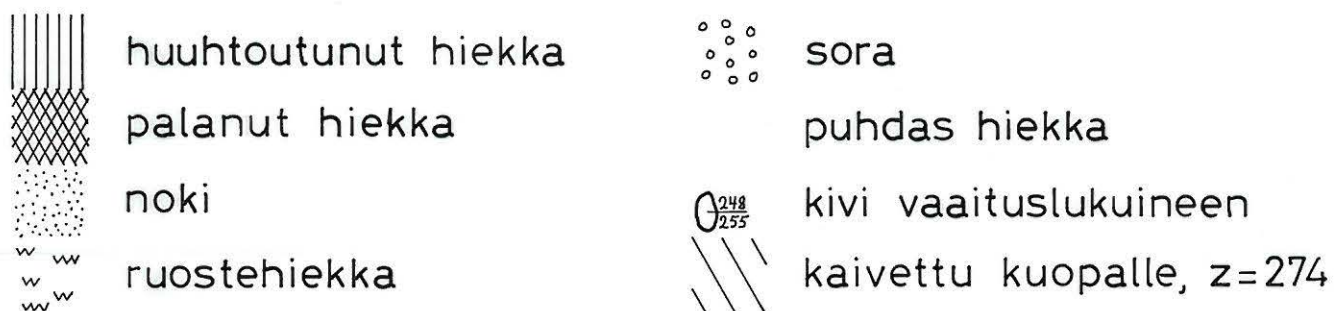
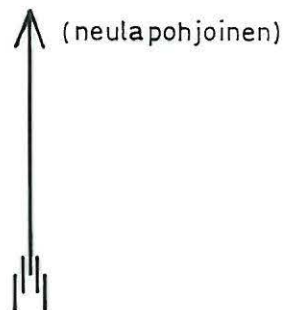
Taso6 (pohjataso)

Ruudut 88-90/199-201

KP=161,50m mpy, koneen lukema 151

MK 1:25

Piirt. E. Raike

PELKOSENNIEMI 19
 ALAKANGAS
 Kaarlo Katiskoski 1987

Tasokartta

Taso 1

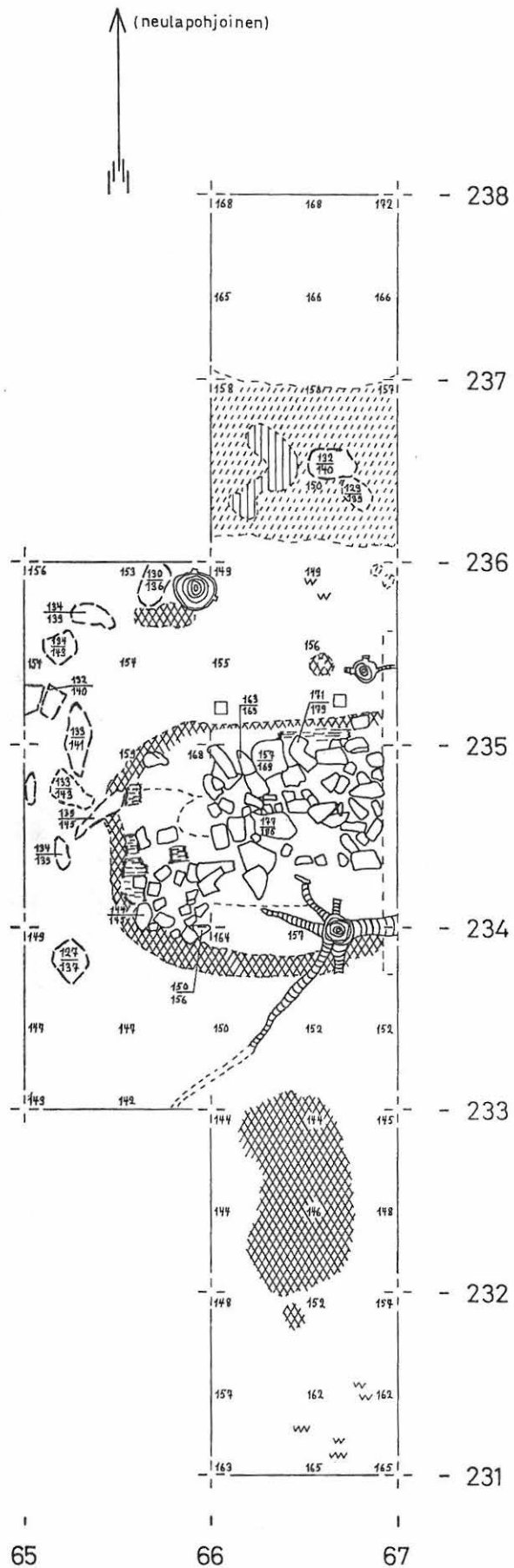
Ruudut 65-66/231-237

KP=161,50m mpy, koneen lukema 238

MK 1:25

Piirt. P. Hahle

- huuhtoutunut hiekka
- rikastunut hiekka
- punainen palanut hiekka
- harmaa palanut hiekka
- hiiltynyt puu
- noki
- ruostehiekka
- puhdas hiekka
- kivi vaaituslukuineen
- kanto, juuri
- c¹⁴ näyte

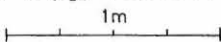
PELKOSENNIEMI 19
 ALAKANGAS
 Kaarlo Katiskoski 1987

Tasokartta

Taso 2

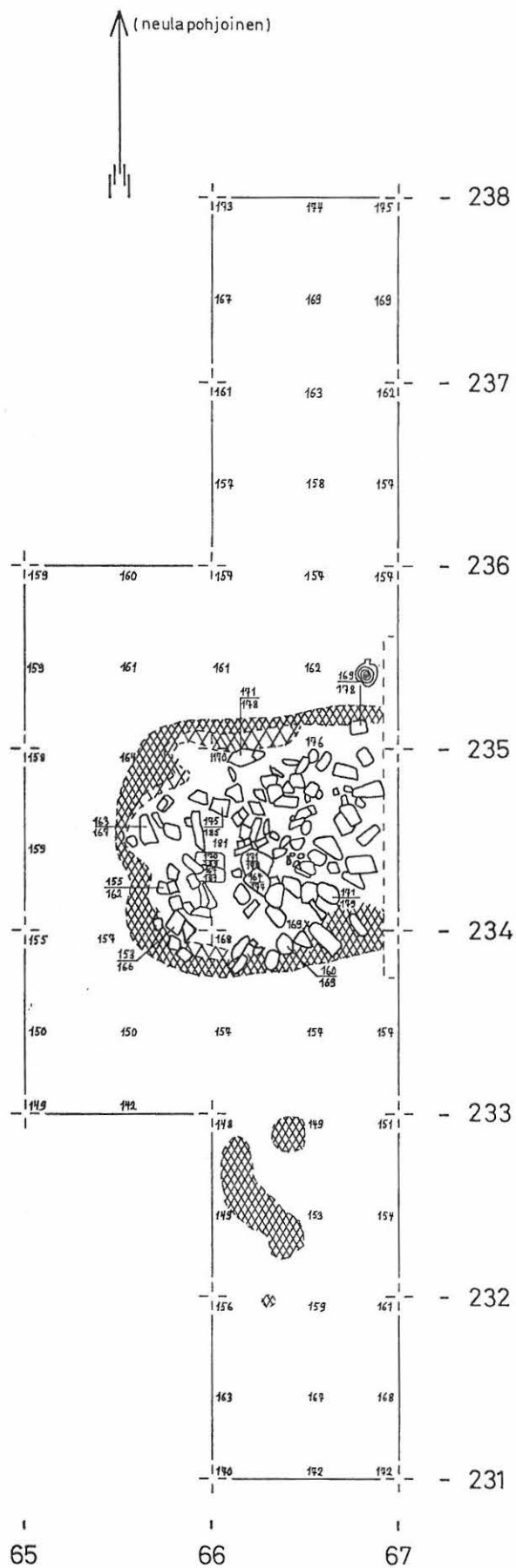
Ruudut 65-66/231-237

KP=161,50m mpy, koneen lukema 238

MK 1:25

Piirt. P. Hahle

- punainen palanut hiekka
- kellertävä palanut hiekka
- hiiltynyt puu
noki
- puhdas hiekka
- kivi vaaituslukuineen
- kanto, juuri

s. 14 muovi

säilytetään arkin välissä

PELKOSENNIEMI 19

ALAKANGAS

Kaarlo Katiskoski 1987

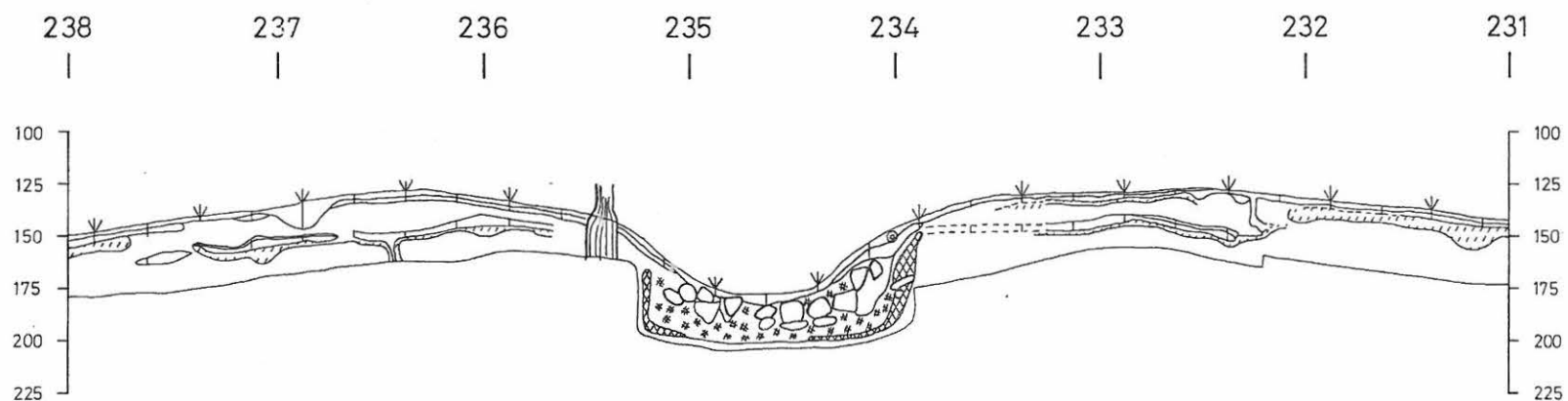
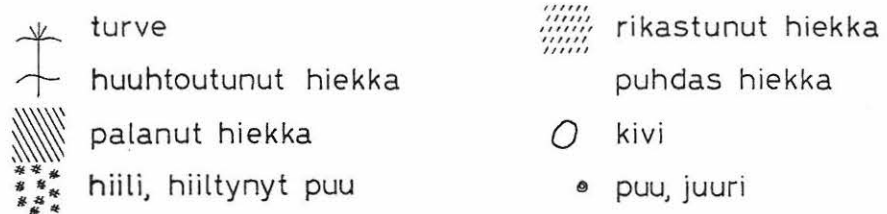
Profiili kaivausalueen itäreunasta

Ruudut 67/231-237

KP=161,50m mpy, koneen lukema=238

MK 1:25

Piirt. P. Hahle

PELKOSENNIEMI 19

ALAKANGAS

Kaarlo Katiskoski 1987

Kuopanne

Pintavaaituksiin perustuva verkkoprojektio

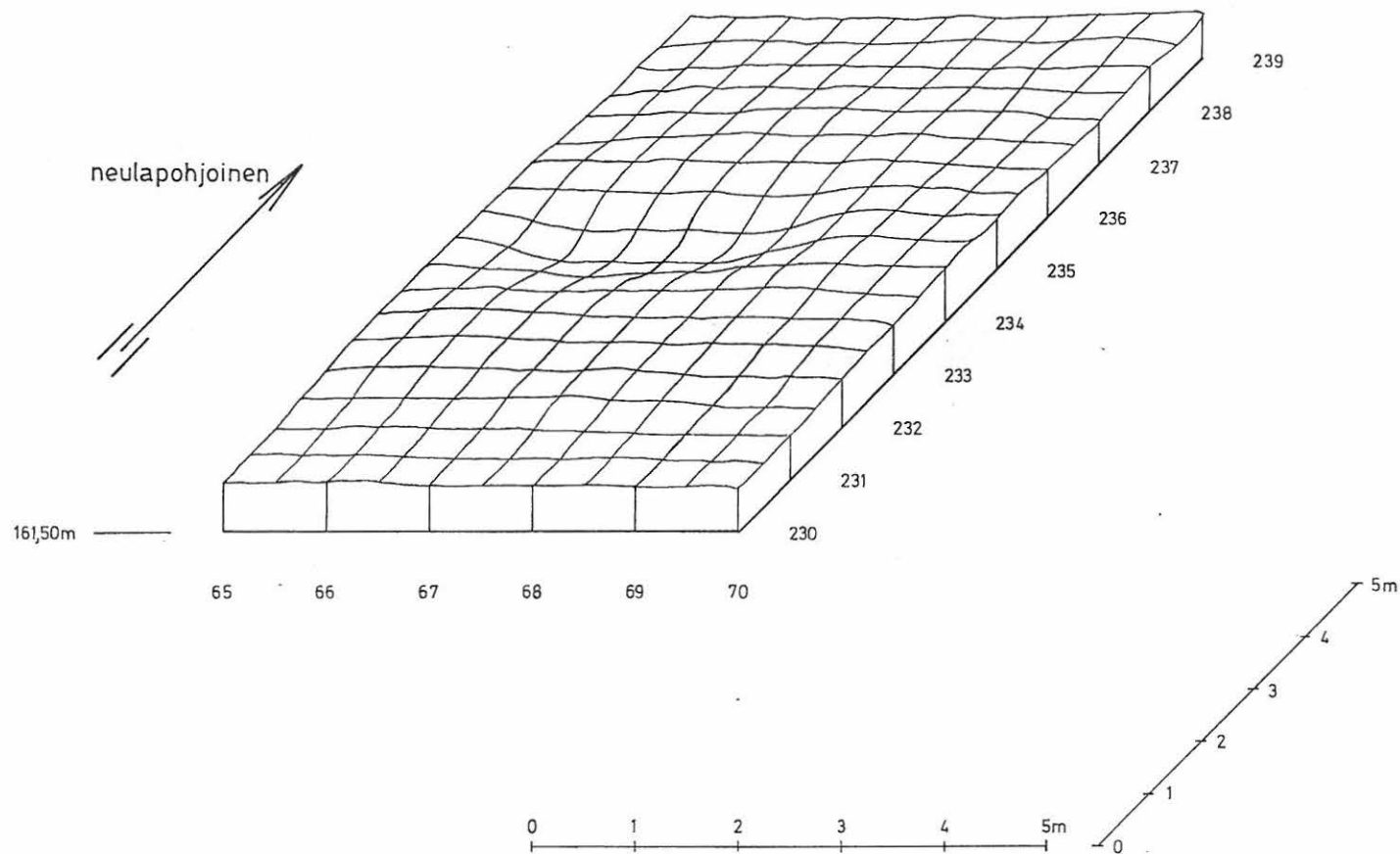
Atsimuutti 135°

Kallistuskulma $=45^\circ$

Ruudut 65-69/230-238

~~Mk 1:50~~

Piirt. P. Hahle

ILKOSENNIEMI 19

AKANGAS

Arlo Katiskoski 1987

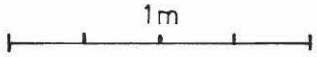
okartta

so 3

udut 65-66/232,10-235

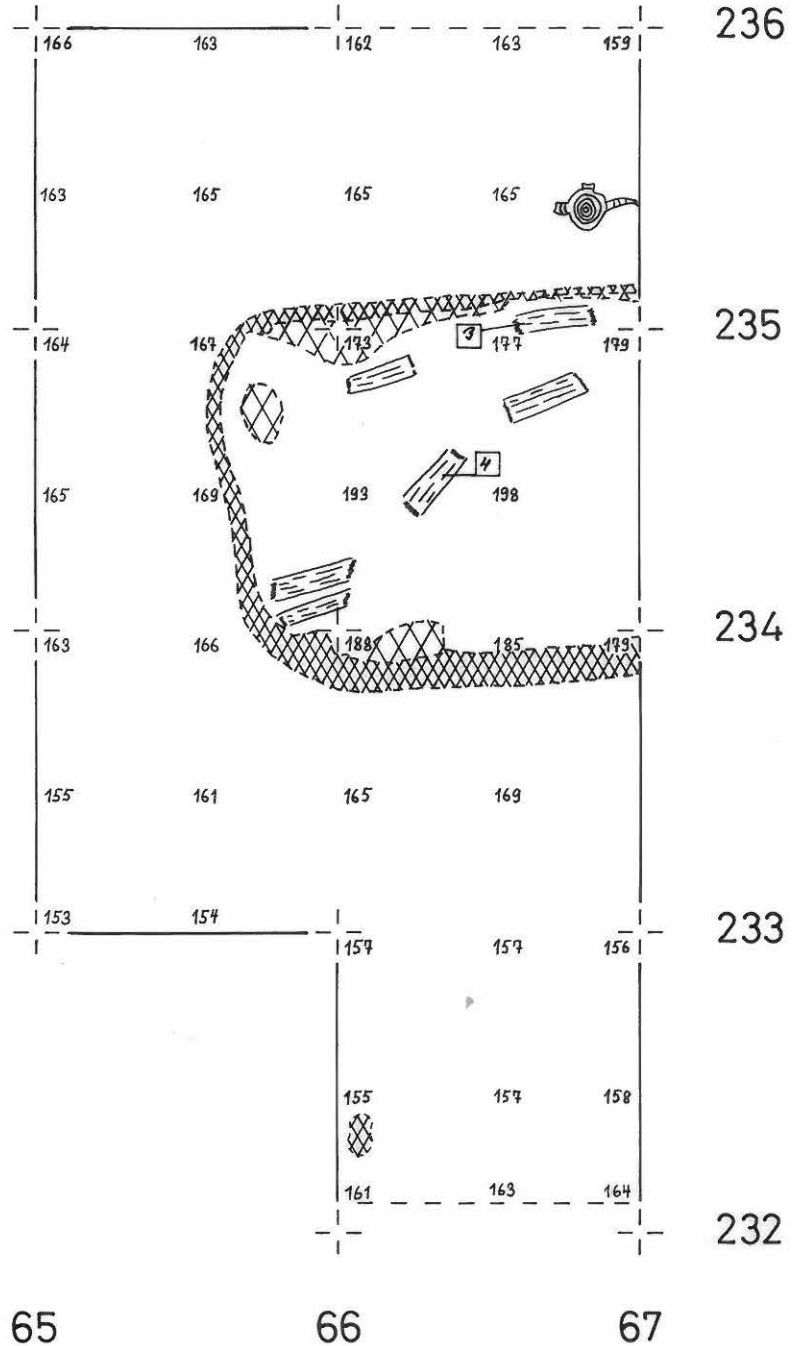
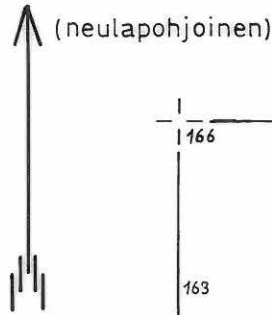
=161,50m mpy, koneen lukema 238

1:25

t. P. Hahle

- punainen palanut hiekka
- kellertävä palanut hiekka
- hiiltynyt puu
- noki
- puhdas hiekka
- kanto, juuri
- c¹⁴-näyte

K.1. Yleiskuva asuinpaikalle, taustalla Suvannon kylästä siirretty hirsihuvila, oikealla Kitinen, edessä koekuoppa f 70763-4 n:o 12 linjalla 100, kuv. kohti pohjoista

K.2. Laajennettu koeopa, alue 14, jossa palanutta hiikkoa ja luukeskittymän sekä oikealla nokkimääräitä, 6 taso (45cm), kohti pohjoista f 70773

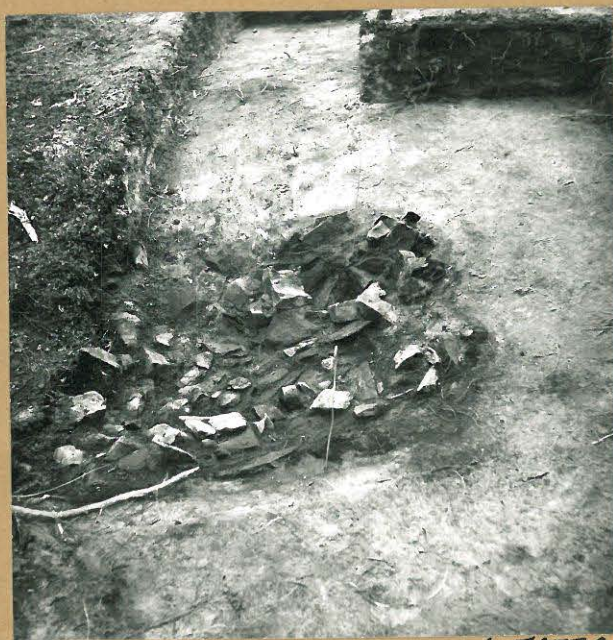
K.3. Heikki Holmström kaivauksissa kuopanteeseen tehty koeopa (kuopanteen kivestä), kuv. n. kohti kaakkoa f 70766

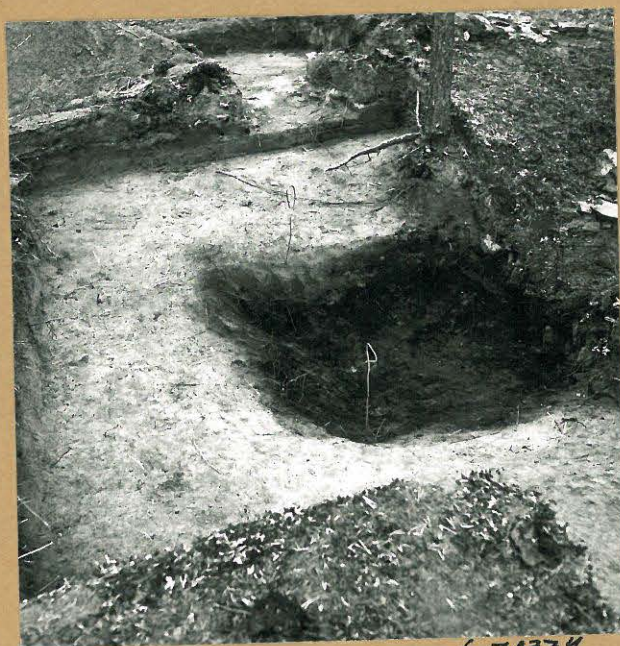
f 70768

K.4. Kuopanne (länsipuolisko) kaivettu-
na ensimmäiseen taittoon (oikeassa
reunassa vielä varsinainen kuopan-
teen ulkopuoliset kivet pinta-
kerroksessa), kuv. kohti etelää

f 70770

K.5. Kuopanne toisessa kaivaus-
tasossa, kuv. kohti etelää
(kiveystä ja hiiltä näkyvissä)

f 70774

K.6. Kuopanne kaarettuna kolmas-
teen taittoon, kivet paistettu, jäs-
tillä vatsanpöytä ja palanutta
hiekkää, kuv. kohti NNE

f 70775

K.7. Kuopanne pohjoaan kaivettu-
na profiilissa, kuv. kohti itää